

ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

ΚΑΤΣΙΔΗΜΑ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

ΑΡ.Μ.1340199900244

ΕΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΕΠΙ ΠΤΥΧΙΩ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Α., ΦΛΟΓΑΪΤΗΣ
Σ., ΓΕΡΑΠΕΤΡΙΤΗΣ Γ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.	Εισαγωγή.....σελ.	2
2.	Ιστορική εξέλιξη του δικαιώματος της συνάθροισης.....	3
3.	Η έννοια της συνάθροισης.....	6
4.	Φορείς.....	7
5.	Νομική Φύση και περιεχόμενο.....	7
6.	Οριοθετήσεις – περιορισμοί.....	8
7.	Σύγκρουση δικαιωμάτων.....	9
8.	Το αρνητικό περιεχόμενο του δικαιώματος.....	10
9.	Σχέση του δικαιώματος συνάθροισης με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα.....	11
10.	Οι νομοθετικοί περιορισμοί.....	12
11.	Οι διεθνείς περιορισμοί.....	14
12.	Ασφαλιστικά μέτρα – έννοια.....	18
13.	Η απεργία ως ιδιαίτερη μορφή εκδήλωσης της συνάθροισης και η σχέση της με τα ασφαλιστικά μέτρα.....	18
14.	Ασφαλιστικά μέτρα κατά απεργίας- Επιχειρήματα.....	21
15.	Προσωπικά συμπεράσματα.....	24
16.	Βιβλιογραφία.....	26

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία αυτή σκοπό έχει να ασχοληθεί με αυτό ακριβώς που αναφέρεται στον τίτλο, τα ασφαλιστικά μέτρα και τις συναθροίσεις. Στο πρώτο στάδιο εξετάζονται και αναλύονται οι συναθροίσεις, ένα από τα σπουδαιότερα αλλά και συνάμα πολύπαθα ατομικά δικαιώματα καθώς επίσης τα όρια αλλά και τους περιορισμούς στους οποίους υπόκεινται. Σε δεύτερη φάση θα γίνει αναφορά στα ασφαλιστικά μέτρα, το ρόλο και τις συνέπειες που αυτά έχουν, προκειμένου να ρυθμιστεί προσωρινώς μία κατάσταση. Αφού εξεταστούν αυτοτελώς οι δύο αυτές έννοιες, στη συνέχεια θα αναλυθεί το σημείο επαφής τους, το στάδιο δηλαδή εκείνο κατά το οποίο συναθροίσεις και ασφαλιστικά μέτρα τέμνονται. Ιδιαίτερη ,επίσης, αναφορά θα γίνει στην απεργία που αποτελεί ένα ξεχωριστό ατομικό δικαίωμα και στο αν τελικά μπορεί να περιοριστεί η άσκηση του με ασφαλιστικά μέτρα.

Η αυστηρότητα του αναγνώστη θα ήταν ίσως μικρότερη αν σταθμιζόταν, αφενός η απειρία της γράφουσας, αφετέρου, το ιδιαίτερος ευαίσθητο ζήτημα με το οποίο καταπιάνεται.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗΣ

Στην Ελλάδα, στα πρώτα Συντάγματα (επαναστατικά συντάγματα) το δικαίωμα της συνάθροισης δεν κατοχυρώθηκε απ'αυτά, αποδεικνύοντας έτσι πως δεν αποτελούσαν αντιγραφές ή προσαρμογές των γαλλικών Διακηρύξεων.

Το ίδιο συνέβη και στα Συντάγματα του 1832 και 1844. Στην Α' όμως Εθνοσυνέλευση που ψήφισε το Σύνταγμα του 1844 προτάθηκε η ρητή κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης, χωρίς όμως επιτυχία, και αυτό διότι θεωρήθηκε πως η ρητή κατοχύρωσή του, αφενός, θα οδηγούσε σε παραχές, λόγω του οξύθυμου και εύθικτου χαρακτήρα του Έλληνα και, αφετέρου, γιατί το δικαίωμα τούτο δεν αμφισβητήθηκε.

Το Σύνταγμα του 1864 είναι το πρώτο ελληνικό συνταγματικό κείμενο που κατοχύρωσε ρητά το δικαίωμα της συνάθροισης με τη διάταξη του άρθρου 10. Συγκεκριμένα, η διάταξη αυτή όριζε τα ακόλουθα: «Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ησυχως και αόπλως μόνον εις τας δημοσίας συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η Αστυνομία. Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις δύναται να απαγορευθώσιν, αν ως εκ τούτων επίκειται κίνδυνος εις την δημοσίαν ασφάλειαν».

Στις αναθεωρητέες διατάξεις του Συντάγματος του 1911, το σχετικό με το δικαίωμα της συναθροίσεως άρθρο 10 του Συντάγματος του 1864 δεν περιελήφθη.

Η ρύθμιση του δικαιώματος της συνάθροισης παρέμεινε αμετάβλητη και στο Σύνταγμα του 1925 (άρθρο 13). Η ίδια σχεδόν διάταξη περιελήφθη και στο Σύνταγμα του 1927 με μόνη προσθήκη στο τέλος τη φράση «καθ'ον τρόπον θέλει ορίσει ο νόμος». Εξάρτησε δηλαδή κατ' αυτόν τον τρόπο τη δυνατότητα απαγόρευσης των υπαίθριων συναθροίσεων λόγω επαπειλούμενου κινδύνου της δημόσιας τάξης και από την ύπαρξη νόμου.

Το Σύνταγμα του 1952 όριζε τα εξής: «Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ησυχως και αόπλως. Μόνον εις τας δημοσίας συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η αστυνομία. Αι εν τω υπαίθρω συναθροίσεις δύναται ν' απαγορευθούν, αν εκ τούτων επίκειται κίνδυνος εις την δημοσίαν

ασφάλειαν». Η Επιτροπή δε συζήτησε ιδιαίτερα το θέμα εμμένοντας στις ρυθμίσεις των αντιστοιχών άρθρων 10 του Συντάγματος του 1911 και 13 του 1927. Αντίθετα, το θέμα συζητήθηκε στις συνεδριάσεις της 28^{ης} Ιουλίου και 3^{ης} Αυγούστου της 'Δ Αναθεωρητικής Βουλής, αφού εν τω μεταξύ βάση των συζητήσεων αποτελούσε το αρθρ.10 του Συντάγματος του 1911. Οι σχετικές συζητήσεις περιστράφηκαν κυρίως γύρω από το θέμα της επέκτασης των περιορισμών των υπαιθρίων συναθροίσεων και στις δημόσιες γενικά συναθροίσεις και την προστασία της δημόσιας τάξεως από τον κομμουνιστικό κίνδυνο. Το ενδιαφέρον μονοπόλησε η κοινή τροπολογία των Κ. Θεοφανόπουλο, Π. Χατζηπάνου, Θ. Τσάτσου και Ε. Λουλάκη κατά την οποία: «αι δημόσιαι συναθροίσεις δύνανται ν'απαγορευθώσιν αν εκ τούτων επίκειται κίνδυνος εις την δημόσιαν ασφάλειαν». Βασικός λόγος της τροπολογίας ήταν η προστασία της δημόσιας τάξης από τον κομμουνιστικό κίνδυνο. Αναμφίβολα, η επέκταση του προληπτικού μέτρου της απαγόρευσης στις δημόσιες συναθροίσεις γενικά αποτελεί οπισθοδρόμηση έναντι των προηγουμένων Συνταγμάτων και η τροπολογία αυτή αντιμετωπίστηκε με πολύ σκεπτικισμό από τα μέλη της Αναθεωρητικής Βουλής, κυρίως λόγω του κινδύνου αστυνόμευσης όλων των δημοσίων συναθροίσεων. Ο κίνδυνος αυτός οδήγησε στην απόρριψη της τροπολογίας και στην υιοθέτηση τελικά της διάταξης του άρθρου 10 του Συντάγματος του 1911, κατά την συνεδρίαση της 18^{ης} Μαΐου 1949.

Στα δικτατορικά συνταγματικά κείμενα του 1968 και 1973 καθιερωνόταν ρητά η υποχρέωση γνωστοποίησης των δημοσίων συναθροίσεων στην αρμόδια αστυνομική αρχή και προβλεπόταν ως λόγος απαγόρευσης των υπαιθρίων συναθροίσεων και ο κίνδυνος διασάλευσης της δημόσιας τάξης. Ειδικότερα το άρθρο 18 όριζε τα ακόλουθα: «1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα όπως συνέρχονται ησυχώς και αόπλως, ως νόμος ορίζει. 2. Μόνον εις τας δημοσίας συναθροίσεις δύνανται να παρίσταται η αστυνομία. Αι δημόσιαι συναθροίσεις πρέπει να γνωστοποιούνται δεόντως εις την αστυνομικήν αρχήν τεσσαράκοντα οκτώ ώρας προ της πραγματοποιήσεώς των. Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις δύνανται να απαγορευθούν αν εκ τούτων επίκειται κίνδυνος δια την δημοσίαν τάξην και ασφάλειαν».

Το Σύνταγμα του 1974 κατοχύρωσε το δικαίωμα της συναθροίσεως το οποίο ισχύει μέχρι και σήμερα στο άρθρο 11.¹

¹ Τσίρης Π. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης σελ.47-56

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗΣ

«Συνάθροιση είναι η συνάντηση περισσότερων ατόμων σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο δημόσιο ή ιδιωτικό με κοινότητα σκοπού»

Αν και για την συνάθροιση απαιτείται συνήθως το στοιχείο της προηγούμενης οργάνωσης, ωστόσο στο άρθρ. 11 του Συντάγματος ο συντακτικός νομοθέτης προστατεύει οποιουδήποτε είδους συνάθροιση περισσότερων ατόμων, ανεξάρτητα από προηγούμενη συνεννόηση ή οργάνωση ή το είδος του επιδιωκόμενου σκοπού.²

Για συνάθροιση πρόκειται εφόσον τα συναντώμενα άτομα επιδιώκουν κοινό σκοπό. Η ενότητα του σκοπού είναι χαρακτηριστικό της συνάθροισης. Από τη συνάντηση και όχι συνάθροιση είναι π.χ. η συρροή προσώπων σε καφενεία, κέντρα διασκέδασης και χώρους δημόσιων θεαμάτων κ.τ.λ. Σε αυτές της περιπτώσεις δεν έχουν εφαρμογή οι διατάξεις του άρθρ. 11 του Συντάγματος. Μάλιστα εφόσον ο σκοπός διαδηλώνεται πρόκειται για διαδήλωση. Έχουμε διάφορα είδη συναθροίσεων αναλόγως του σκοπού, έτσι έχουμε αθλητικές συναθροίσεις, θρησκευτικές κ.τ.λ.

Για να προστατεύεται η συνάθροιση πρέπει να είναι ήσυχη και άοπλη. Ήσυχη είναι η συνάθροιση όταν οι σκοποί τους οποίους επιδιώκουν οι μετέχοντες δεν έχουν επαναστατικό ή εγκληματικό χαρακτήρα.

Άοπλη είναι η συνάθροιση όταν η πλειοψηφία των μετεχόντων δεν είναι οπλισμένη δεν φέρει δηλαδή όπλα ή άλλα αντικείμενα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη χρήση βίας. Μη ήσυχες ένοπλες συγκεντρώσεις δεν προστατεύονται συνταγματικά, δεν συνιστούν συνάθροιση κατά την έννοια του Συντάγματος.

² Δημητρόπουλο, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου 2004, σελ. 246

Φορείς

Φορείς³ του δικαιώματος του συνέρχεσθαι σε όλοι την έκτασή του είναι οι έλληνες πολίτες, όπως προκύπτει από την ίδια την λεκτική διατύπωση της σχετικής διάταξης. Αλλά – και κατ' εφαρμογή του άρθρ. 11 της Διεθνούς Σύμβασης της Ρώμης – φορείς του δικαιώματος σε περιορισμένοι έκταση είναι και οι αλλοδαποί, εφόσον ασκούν το δικαίωμα για θρησκευτικούς, φιλολογικούς κλπ εκπαιδευτικούς σκοπούς. Είναι όμως δυνατή η επιβολή περιορισμών στην πολιτική δραστηριότητα των αλλοδαπών, επομένως και στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι για πολιτικούς λόγους. Το δικαίωμα συνάθροισης ως δικαίωμα διοργάνωσης, δηλαδή ως δικαίωμα προετοιμασίας και συντονισμού κατά την διεξαγωγή μπορεί να ασκηθεί τόσο από φυσικά όσο και από νομικά πρόσωπα αντίστοιχη είναι επομένως και συνταγματική προστασία του. Το δικαίωμα συνάθροισης ως δικαίωμα φυσικής *corpore* συμμετοχής αναφέρεται καταρχήν μόνο σε φυσικά πρόσωπα. Δεν αποκλείονται βέβαια και μορφές συμμετοχής ενώσεων προσώπων και νομικών προσώπων, όπως είναι η αποστολή μηνύματος ή οποιαδήποτε άλλη εκδήλωση συμπάραστασης στην συνάθροιση. Φορείς του σύμφωνα με τα παραπάνω δικαιώματος συνάθροισης μπορεί να είναι νομικά πρόσωπα ανεξάρτητα από το καθεστώς ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου. Συναθροίσεις πορείες κλπ μπορούν να διοργανώσουν διάφοροι ιδιωτικοί σύλλογοι, φοιτητικοί σύλλογοι, συνδικάτα, πολιτικά κόμματα, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, ΑΕΙ κλπ.

Νομική Φύση και περιεχόμενο

Το δικαίωμα συνάθροισης ως ατομικό δικαίωμα είναι καταρχήν *αμυντικό* δικαίωμα (*Abwehrrecht*) των ατόμων κατά των σχετικών επεμβάσεων του Κράτους. Στη συνέχεια, το δικαίωμα κατοχυρώνει μια ορισμένη *δράση* των ατόμων (*Handlungsgrundrecht*), δηλαδή την συνάθροιση τους. Ειδικότερα, το δικαίωμα μπορεί να ασκείται μόνο με τη συνεργασία πολλών ατόμων και έτσι

³ Δημητρόπουλος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου 2004, σελ.249

κατοχυρώνει μια συλλογική ή ομαδική δράση. Για το λόγο αυτό το δικαίωμα, όπως και το δικαίωμα συνεταιρισμοί, χαρακτηρίζεται ως ένα δικαίωμα ομαδικής δράσης ή κίνησης⁴.

Τα αμυντικά υποκειμενικά δίκαια⁵ (αμυντικά δικαιώματα) στρέφονται όχι μόνο ενάντια στην κρατικά, αλλά και στην ιδιωτική εξουσία. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ανήκει στα κλασικά ατομικά δικαιώματα και στρέφεται κατά της κρατικής εξουσίας από της οποίας τις επεμβάσεις και τις απειλές προστατεύει τα άτομα. Κατά του κράτους το δικαίωμα του συνέρχεσθαι στρέφεται τόσο ως αμυντικό, όσο και ως προστατευτικό δικαίωμα. Η με οποιοδήποτε τρόπο παρεμπόδιση της συμμετοχής του ατόμου σε συναθροίσεις, είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί, όχι μόνο από την κρατική εξουσία, αλλά και από τα άτομα ή τις κάθε είδους κοινωνικές δυνάμεις. Είναι δυνατό λ.χ. η απαγόρευση συμμετοχής ή ο εξαναγκασμός συμμετοχής σε συνάθροιση να προέρχεται από τον πατέρα ή τον σύζυγο ή τον εργοδότη κλπ. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ανήκει στο «επιδεκτικά διαπροσωπικής ενέργειας» θεμελιώδη δικαιώματα. Οι ιδιώτες υποχρεούνται να μην παρενοχλούν επεμβαίνοντας αρνητικά, όχι όμως και να προβαίνουν σε ενέργειες θετικές για την εξασφάλιση του δικαιώματος.

Ιδιαίτερη σημασία έχει ο διεκδικητικός χαρακτήρας των συναθροίσεων. Το διεκδικητικό περιεχόμενο της συνάθροισης δεν στρέφεται στην ικανοποίηση του ίδιου του δικαιώματος αλλά στην πραγμάτωση του περιεχομένου άλλων δικαιωμάτων. Η πραγματοποίηση συναθροίσεων αποτελεί σε πολλές περιπτώσεις ισχυρό μέσο διεκδίκησης για την ικανοποίηση διαφόρων αιτημάτων.

ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ - ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Η προστατευόμενη στο άρθρο 11 του ισχύοντος Συντάγματος⁶ ελευθέρια της συνάθροισης μπορεί να ανασταλεί σύμφωνα με το άρθρ. 48 του Συντάγματος. Τις συναθροίσει προστατεύει και το άρθρ. 11 της ΕΣΔΑ το οποίο και προβλέπει ευρύτερους περιορισμούς σε σχέση με τις αντίστοιχες

⁴ Τσίρης Π. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης

⁵ Δημητρόπουλος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου 2004, σελ. 249-250

⁶ Δημητρόπουλος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου 2004, σελ. 250

ελληνικές συνταγματικές διατάξεις. Εκτός από την δημόσια ασφάλεια αναγνωρίζονται και άλλοι περιοριστικοί λόγοι, όπως η εθνική ασφάλεια, η προάσπιση της τάξης και της πρόληψης του εγκλήματος κλπ. Εκτός από την διεθνή κατοχύρωση το δικαίωμα του συνέρχεσθαι προστατεύεται και στα Συντάγματα διαφόρων κρατών.

Το άρθρο 11 δεν περιορίζει το δικαίωμα του συνέρχεσθαι των δημοσίων υπαλλήλων, πολιτικών στρατιωτικών κλπ, οι οποίοι καταρχήν απολαμβάνουν το δικαίωμα όπως όλοι οι έλληνες. Περιορισμούς στην άσκηση του δικαιώματος του συνέρχεσθαι για πολιτικούς σκοπούς εισάγει η διάταξη του άρθρου 29 παρ. 3, η οποία απαγορεύει απολύτως οποιασδήποτε μορφή εκδηλώσεις υπέρ των πολιτικών κομμάτων στους δικαστικούς λειτουργούς, στους στρατιωτικούς γενικά, στα όργανα των σωμάτων ασφαλείας καθώς και την εκδήλωση υπέρ οποιουδήποτε κόμματος στους υπαλλήλους νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Οι δικαστικοί λειτουργοί, οι στρατιωτικοί υπάλληλοι και οι υπάλληλοι των σωμάτων ασφαλείας δεν έχουν το δικαίωμα να διοργανώνουν πολιτικές συναθροίσεις. Μπορούν όμως να διοργανώνουν και να συμμετέχουν σε συναθροίσεις που δεν έχουν στενά κομματικό – πολιτικό χαρακτήρα. Έτσι είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα η εκδήλωση δικαστικών λειτουργών για την καταδίκη των πυρηνικών εξοπλισμών.

Σύγκρουση δικαιωμάτων

Σύγκρουση δικαιωμάτων υπό νομική έννοια είναι η ταυτόχρονη αναγνώριση και νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων περισσότερων φορέων κατά τρόπο ώστε η νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του ενός να περιορίζει την επίσης νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του άλλου.

Ο προορισμός, η αποστολή και η αξία του δικαίου είναι να επιβάλει την αρμονική συμβίωση, δηλαδή να αίρει τις πραγματικές συγκρούσεις με νομικούς κανόνες. Προκύπτει έτσι η θεμελιώδης διάκριση ανάμεσα στην πραγματική σύγκρουση και στην δικαιοϊκή άρση της, ανάμεσα στην πραγματική

αντίθεση και στην νομική σύνθεση της αντίθεσης. Εφόσον πράγματι υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στους φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αυτό σημαίνει ότι κάποιος από τους φορείς "υπερέβη" τα όρια της άσκησης των δικαιωμάτων του ή με άλλη έκφραση "παρέβη" τις υποχρεώσεις, που του επιβάλλει το δίκαιο, δηλαδή ενέργησε χωρίς δικαίωμα. Η παράβαση των υποχρεώσεων, οδηγεί στην παραβίαση των δικαιωμάτων του άλλου.

Συμπερασματικά, η εικόνα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων είναι πλαστή. Προέρχεται από τον ατομικισμό και ενισχύει τις ατομιστικές δοξασίες. Ζήτημα σύγκρουσης δικαιωμάτων στην σύγχρονη έννομη τάξη δεν υπάρχει. Το ζήτημα που τίθεται δεν είναι η στάθμιση των συμφερόντων ή των "αξιών", αλλά η διακρίβωση του ποιος είναι αμυνόμενος και ποιος επιτιθέμενος, είναι δηλαδή ζήτημα διακρίβωσης της άμυνας από την επίθεση.

Το αρνητικό περιεχόμενο του δικαιώματος

Το άρθρ. 11 του ισχύοντος Συντάγματος κατοχυρώνει το δικαίωμα της συνάθροισης τόσο υπό την θετική του μορφή (positive Versammlungsfreiheit) όσο και από την αρνητική του μορφή (negative Versammlungsfreiheit). Κατοχυρώνεται δηλαδή όχι μόνο η προστασία της διοργάνωσης συναθροίσεων και συμμετοχής σε αυτές από επεμβάσεις τις κρατικής εξουσίας, αλλά και ένα δικαίωμα άρνησης διοργάνωσης συναθροίσεων και συμμετοχής σε αυτές. Τούτο προκύπτει από την ίδια την διάταξη του άρθρου 11 § 1 του Συντάγματος ερμηνευμένη τελεολογικά, όπως εξάλλου συμβαίνει και με τις άλλες συνταγματικές διατάξεις που προστατεύουν ανάλογες ατομικές ελευθερίες.

Σχέση του δικαιώματος συνάθροισης με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα

1. *Το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας.*⁷ – Η διάταξη του άρθρ. 5 § 1 του Συντάγματος καθιερώνει ένα αυτοτελές θεμελιώδες δικαίωμα, το οποίο έχει αναμφίβολα γενικό χαρακτήρα σε αντίθεση με τις άλλες διατάξεις θεμελιωδών δικαιωμάτων που έχουν καταρχήν ειδικό χαρακτήρα. Έτσι, η διάταξη ως γενική υποχωρεί έναντι των άλλων διατάξεων που είναι ειδικές. Κατ' ακολουθία το δικαίωμα της συνάθροισης επικρατεί απέναντι στην γενική διάταξη του άρθρ. 5 § 1. Πρέπει να σημειωθεί ότι η γενική διάταξη του άρθρ. 5 § 1 δεν εφαρμόζεται ούτε συμπληρωματικά εν προκειμένω. Η διάταξη του άρθρ. 5 § 1 έχει, κατ' ορθότερη γνώμη, επικουρικό ή συμπληρωματικό χαρακτήρα μόνο απέναντι δικαιωμάτων που δεν κατοχυρώνονται ρητά από το Σύνταγμα. Αντίθετα, το δικαίωμα της συνάθροισης κατοχυρώνεται ρητά από την διάταξη του άρθρ. 11 του Συντάγματος.

2. *Το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης γνώμης.*– Η μεμονωμένη εκδήλωση γνώμης ενός ατόμου σε μια συνάθροιση καλύπτεται από την διάταξη του άρθρ. 14 § 1, ενώ η από κοινού έκφραση γνώμης, που αφορά το σύνολο της συνάθροισης, όπως για παράδειγμα η έκδοση ψηφίσματος, καλύπτεται από τη διάταξη του άρθρ. 11. Στην τελευταία αυτή περίπτωση πρόκειται για μία κατ' ιδέαν συρροή (Idealkonkurrenz) μεταξύ των δύο δικαιωμάτων και επομένως υπερισχύει του άρθρ. 11, ως ειδική, απέναντι στη διάταξη του άρθρ. 14 § 1 που είναι γενική.

3. *Το δικαίωμα συνεταιρισμού.* Η πραγματοποίηση συναθροίσεων και διαδηλώσεων δεν προϋποθέτει αναγκαστικά την ύπαρξη συνεταιρισμών και ενώσεων ή των μελών τους. Τα δύο δικαιώματα είναι πλήρως αυτοτελή. Έτσι, η διάταξη του άρθρ. 11 υπερισχύει ως ειδική της διατάξεως του άρθρ. 12 του Συντάγματος.

⁷ Τσίρης Π. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης

Οι νομοθετικοί περιορισμοί

1. Η επιφύλαξη του νόμου⁸.- Το άρθρο 11 § 2 εδ.β' του Συντάγματος θέτει υπό την ειδική επιφύλαξη του νόμου το δικαίωμα δημόσιας υπαίθριας συνάθροισης. Αντίθετα, το δικαίωμα συνάθροισης σε κλειστό χώρο (άρθρο 11 § 1) κατοχυρώνεται από το ισχύον Σύνταγμα σαν ανεπιφύλακτο ατομικό δικαίωμα και εξομοιώνεται πλήρως με το δικαίωμα ιδιωτικής συνάθροισης. Τίθεται όμως το ζήτημα αν παρόλα αυτά είναι επιτρεπτός ένας νομοθετικός περιορισμός του δικαιώματος αυτού. Το ζήτημα αυτό πρέπει καταρχήν να λυθεί αποφαστικά. Ο κοινός νομοθέτης μπορεί να περιορίζει ένα ατομικό δικαίωμα μόνο εφόσον και καθόσον η διάταξη που το προστατεύει περιλαμβάνει ρητά την επιφύλαξη του νόμου.

Ο κοινός νομοθέτης μπορεί μόνο να διαπιστώνει τους περιορισμούς εκείνους οι οποίοι προβλέπονται ρητά ή σιωπηρά από τις επιμέρους συνταγματικές διατάξεις, δηλαδή να καθορίζει τους ενυπάρχοντες ή συμφυείς περιορισμούς των προστατευομένων ατομικών δικαιωμάτων για τους οποίους δεν απαιτείται η επιφύλαξη του νόμου.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το δικαίωμα δημόσιας υπαίθριας συνάθροισης κατοχυρώθηκε από το ισχύον Σύνταγμα υπό την ειδική επιφύλαξη του νόμου, τον περιορισμό δηλαδή του δικαιώματος λόγω σοβαρού κινδύνου για τη δημόσια ασφάλεια σοβαρής διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής. Δεν πρέπει όμως να συναχθεί από την ύπαρξη της ειδικής επιφύλαξης του νόμου ότι ο κοινός νομοθέτης μπορεί να περιορίζει ανεξέλεγκτα το δικαίωμα αυτό για λόγους που προβλέπονται στη διάταξη του άρθρου 11 § 2 εδ.β' του Συντάγματος. Περιορίζεται τόσο από την αρχή της αναλογίας μεταξύ του περιορισμού του ατομικού δικαιώματος και του επιδιωκομένου σκοπού όσο και από την αρχή της απαγόρευσης προσβολής της ουσίας του δικαιώματος. Ο περιορισμός του δικαιώματος να είναι το πρόσφορο, αναγκαίο και ανάλογο μέσο για την πραγματοποίηση του επιδιωκομένου δημοσίου σκοπού. Έτσι, στην περίπτωση του δικαιώματος

⁸ Τσίρης Π. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης σελ. 121-127

δημόσιας υπαίθριας συνάθροισης που εμποδίζει συνήθως την κυκλοφορία πεζών και οχημάτων και τη λειτουργία των καταστημάτων επιτρέπεται μόνο ανάλογος περιορισμός του χρόνου ή του τόπου πραγματοποίησης της συνάθροισης για να επιτευχθεί η μικρότερη δυνατή προσβολή του δικαιώματος. Η άμυνα ή η προαγωγή κοινού συμφέροντος ή κοινών ιδεών και η δυνατότητα κινητοποίησης του πληθυσμού ή επηρεασμού της κοινής γνώμης.

A) Η έννοια της «δημόσιας ασφάλειας».- Δημόσια ασφάλεια σημαίνει καταρχήν προστασία από τον κίνδυνο προσβολής της ασφάλειας προσώπων, δηλαδή της ζωής τους, της σωματικής ακεραιότητας και υγείας τους. Η έννοια της δημόσιας ασφάλειας περιλαμβάνει και την προστασία των βασικών κοινωνικών αγαθών και ειδικότερα την ακεραιότητα της έννομης τάξης, την ύπαρξη του Κράτους και των θεσμών του, την ικανότητα λειτουργίας τους και την προστασία της συνταγματικής τάξης και κυρίως του ελεύθερου και δημοκρατικού πολιτεύματος. Αντίθετα, ο όρος «δημόσια τάξη» περιλαμβάνει τη δημόσια ασφάλεια και τη συνεχή και αδιατάρακτη λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών, όπως νομολόγησε πρόσφατα και η απόφαση 957/1978. Έτσι, σύμφωνα με την απόφαση του της 14^{ης} Μαΐου 1985 η «δημόσια ασφάλεια» περιλαμβάνει την προστασία βασικών εννόμων αγαθών όπως ζωή, υγεία, ελευθερία, τιμή και περιουσία του ατόμου καθώς και την ακεραιότητα της έννομης τάξης και των κρατικών θεσμών. Για να γίνει δεκτή μια διακινδύνευση της δημόσιας ασφάλειας πρέπει να απειλείται μια αξιόποινη προσβολή των αγαθών αυτών.

B) Η έννοια της «σοβαρής διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής».- Ο περιορισμός αυτός αναφέρεται κυρίως στην παρακώλυση των συγκοινωνιών και της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών που δε μετέχουν στη συνάθροιση η οποία έχει σαν αποτέλεσμα σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής της Χώρας. Σημασία στην προκειμένη περίπτωση έχει ο αριθμός των ενοχλουμένων πολιτών σε σχέση με τον αριθμό των συναθροίσεων, η σκοπιμότητα της παρακώλυσης, ο αριθμός των ρευμάτων κυκλοφορίας που είναι κατειλημμένα, ο χρόνος, η διάρκεια, η συχνότητα πραγματοποίησης των συναθροίσεων κ.λ.π. Είναι προφανές ότι η εφαρμογή

της αρχής της αναλογίας μεταξύ του περιορισμού των ατομικών αυτών δικαιωμάτων και του επιδιωκόμενου σκοπού (της πραγματοποίησης των συναθροίσεων) είναι στην προκειμένη περίπτωση επιβεβλημένη για να αποφευχθεί η αυθαιρεσία των κρατικών οργάνων. Έτσι, το δικαίωμα δημόσιας υπαίθριας συνάθροισης μπορεί να περιοριστεί μόνο για λόγους δημόσιας ασφάλειας, δεδομένου ότι το Ν.Δ. 794/1971 δεν αναφέρεται καθόλου στον περιορισμό της σοβαρής διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής.

Οι διεθνείς περιορισμοί

1. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων⁹.- Η πρώτη παράγραφος του άρθρου. 11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης κατοχυρώνει για κάθε πρόσωπο το δικαίωμα της ειρηνικής συνάθροισης. Δεν περιλαμβάνει δηλαδή τον περιορισμό «χωρίς όπλα». Ο περιορισμός αυτός είναι αυτονόητος σε μια δημοκρατική κοινωνία και προφανώς εμπεριέχεται στον περιορισμό της ειρηνικής συνάθροισης. Αντίθετα, η δεύτερη παράγραφος του άρθρου προβλέπει ευρύτερους περιορισμούς απ' ό τι η αντίστοιχη παράγραφος του αρθρ.11 του Συντάγματος μας. Έτσι, εκτός από τους περιορισμούς για λόγους δημόσιας ασφάλειας επιβάλλονται και περιορισμοί για λόγους εθνικής ασφάλειας, προάσπισης της τάξης και πρόληψης του εγκλήματος, προστασία της υγείας και της ηθικής, προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων. Οι περιορισμοί αυτοί πρέπει οπωσδήποτε να προβλέπονται από νόμο και να είναι αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία. Κατά τη διάταξη της παραγράφου αυτής επιτρέπονται επιπρόσθετοι περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος της συνάθροισης από τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων, της αστυνομίας και των διοικητικών υπηρεσιών του Κράτους.

Από τους περιορισμούς αυτούς η προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων, η πρόληψη του εγκλήματος και η προστασία της υγείας αποτελούν στοιχεία της δημόσιας ασφάλειας ενώ οι υπόλοιποι περιορισμοί δεν καλύπτονται πλήρως ούτε από την έννοια της δημόσιας

⁹ Τσίρης Π. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης σελ.162-167

ασφάλειας, ούτε από την έννοια της σοβαρής διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής.

Η ρήτρα «σε μια δημοκρατική κοινωνία» είναι ενδιαφέρουσα. Η ρήτρα αυτή υπονοεί την αρχή της αναλογίας του περιοριστικού μέτρου ή ενέργειας του κατοχυρωμένου δικαιώματος προς την προτεινόμενη ανάγκη και άποψη του δημοσίου συμφέροντος. Κατά τον Φ.Βεγλερή «δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η Σύμβαση ήθελε να καταστήσει τη ρήτρα «της δημοκρατικής κοινωνίας» ένα καθοριστικό μέσο διαπίστωσης του συνδέσμου που ενώνει το περιοριστικό μέτρο με την πραγματοποίηση ενός από τους σκοπούς που έχουν εξαγγελθεί σε σχέση με καθένα από τα «σχετικά» δικαιώματα. Με άλλα λόγια, δεν είναι όλα τα μέτρα που εξυπηρετούν έναν τέτοιο σκοπό σύμφωνα με τη Σύμβαση, αλλά μόνο εκείνα που κρίνονται απαραίτητα για την ασφάλεια, την τάξη, τα ήθη, την υγεία κ.λ.π. μιας κοινωνίας που έχει συνταχθεί και κυβερνάται δημοκρατικά». Από την νομολογία βέβαια της Επιτροπής αναγνωρίζεται στην προκειμένη περίπτωση ένα «περιθώριο εκτίμησης» (*marge d'appréciation*) υπέρ του Κράτους που παίρνει τα περιοριστικά μέτρα. Το περιθώριο αυτό εκτίμησης, κατά το πνεύμα της Σύμβασης, θα πρέπει να συμβιβάζεται και να συνδυάζεται με τα ελάχιστα όρια ελευθερίας, αξιοπρέπειας και ειλικρίνειας που απαιτούνται να υπάρχουν σε μια δημοκρατική κοινωνία κατά την επιτυχή έκφραση του Φ.Βεγλερή.

Η προστασία από τη Σύμβαση δεν είναι ασυμβίβαστη με το καθεστώς της προηγούμενης άδειας της Αρχής, το οποίο είναι σύμφωνο και δικαιολογείται από την έννοια της ειρηνικής συνάθροισης, που κατοχυρώνεται στην πρώτη παράγραφο του αρθρ. 11 της Σύμβασης και δεν προσβάλλει την ουσία του δικαιώματος. Στις δημόσιες συναθροίσεις συγκαταλέγονται και οι πορείες, η διοργάνωση των οποίων δεν μπορεί να απαγορευθεί από την εξαγγελία βίαιων αντι-διαδηλώσεων. Από την προστασία του δικαιώματος όμως, κατά την Επιτροπή, δεν μπορεί να αναγνωριστεί και στους φυλακισμένους το δικαίωμα να έχουν επαφές με ομοίους τους. Η έννοια της ρήτρας «μέτρα αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία» απασχόλησε, όπως ήταν φυσικό, την Επιτροπή στο συγκεκριμένο θέμα της ελευθερίας της συνάθροισης. Ερμηνεύοντάς την με ευρύ πνεύμα έκρινε ότι η γενική απαγόρευση συναθροίσεων στο έδαφος

μιας κοινότητας ελβετικού καντονίου για ορισμένο χρονικό διάστημα, προσδιορισμένο από πριν, αποτελεί αναγκαίο μέτρο σε μια δημοκρατική κοινωνία, εφόσον απειλείται η δημόσια τάξη και ησυχία από ταραχές που μπορούσαν να ξεσπάσουν εξαιτίας των συναθροίσεων. Η ίδια η κρίση επαναλήφθηκε και στην περίπτωση πορειών. Γενικά, από την Επιτροπή η ρήτρα αυτή ερμηνεύτηκε σαν εφαρμογή της αρχής της αναλογίας σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Έτσι κρίνεται παγίως κατά πόσο ο περιορισμός του δικαιώματος είναι ανάλογος με τον κίνδυνο διασάλευσης της δημόσιας τάξης και κατά πόσον ο κίνδυνος αυτός μπορεί να αντιμετωπιστεί με άλλα μέσα. Είναι πάντως γεγονός ότι τα Κράτη διαθέτουν στην προκειμένη περίπτωση ένα ευρύ περιθώριο εκτίμησης.

2. Τα άλλα διεθνή κείμενα.- Το άρθρο. 21 του Διεθνούς Συμφώνου περί Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών επαναλαμβάνει κατά βάση τη ρύθμιση του άρθρου 11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης εκτός από την διάταξη του εδ.β' της § 2 αυτού. Συγκεκριμένα, κατοχυρώνεται και εδώ το δικαίωμα της ειρηνικής συνάθροισης με τους ειδικότερους περιορισμούς της διάταξης του άρθρ.11§ 2 εδ. α' της Ευρωπαϊκής Σύμβασης με μόνη διαφορά την αντικατάσταση του περιορισμού της προάσπισης της τάξης και της πρόληψης του εγκλήματος με τον περιορισμό της δημόσιας τάξης (public order, ordre public).

Η ρύθμιση του άρθρου 11 του Διεθνούς Συμφώνου επαναλήφθηκε σχεδόν στη διάταξη του άρθρου 15 της Αμερικανικής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με μόνη διαφορά την πρόβλεψη του περιορισμού «χωρίς όπλα» στην κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης. Αντίθετα, το άρθρο 11 του Αφρικανικού Χάρτη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών παρουσιάζει μεγαλύτερες και ουσιαστικότερες διαφορές με τις αντίστοιχες διατάξεις των παραπάνω διεθνών κειμένων. Συγκεκριμένα, το δικαίωμα της συνάθροισης κατοχυρώνεται «ελεύθερα» χωρίς περιορισμούς της ειρηνικής και χωρίς όπλα συνάθροισης. Αλλά και στους ειδικότερους περιορισμούς του δικαιώματος υπάρχουν διαφορές. Το άρθρο δεν περιλαμβάνει ολόκληρη τη ρήτρα «μέτρων αναγκαίων σε δημοκρατική κοινωνία» παραλείποντας τους όρους «δημοκρατική κοινωνία» καθώς και το

λόγο της «δημόσιας τάξης» και της «πρόληψης του εγκλήματος», ενώ έχει αντικαταστήσει τους όρους « δημόσια ασφάλεια και υγεία» με τους όρους «ασφάλεια και υγεία των άλλων». Οι περιορισμοί αυτοί του Αφρικανικού Χάρτη προβλέπονται ενδεικτικά (in particular, notamment), χωρίς δηλαδή η απαρίθμηση τους να είναι εξαντλητική.

Όλα τα παραπάνω διεθνή κείμενα, τέλος περιλαμβάνουν το εδ' β' της § 2 του άρθρου 11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης σχετικά με τον περιορισμό του δικαιώματος στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων, της αστυνομίας και της διοίκησης του Κράτους.

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ – ΕΝΝΟΙΑ

Είναι τα μέτρα για την προσωρινή ρύθμιση της λειτουργίας ενός δικαιώματος προκειμένου να ρυθμιστεί προσωρινά μία κατάσταση εφόσον πιθανολογείται επείγουσα ανάγκη προσωρινής ρύθμισης της λειτουργίας του κρίσιμου δικαιώματος. Άρθρο 682 και επ. Κ.Πολ.Δ. Όλοι οι παραπάνω περιορισμοί που αναφέρθηκαν μπορούν να ληφθούν και κατόπιν ασφαλιστικών μέτρων.

Η απεργία ως ιδιαίτερη μορφή εκδήλωσης της συνάθροισης και η σχέση της με τα ασφαλιστικά μέτρα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει τελευταία στη χώρα μας¹⁰ ο περιορισμός που επιχειρήθηκε με την προσφυγή στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων. Βέβαια η προσφυγή στη δικαστική κρίση για τη νομιμότητα μιας απεργίας δεν αποτελεί περιορισμό. Οι ιδιορρυθμίες όμως της διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων και ο τρόπος εφαρμογής της συντελούν στο να χαρακτηρίζεται τελικά «περιορισμός».

Πιο συγκεκριμένα πρέπει να εξετάσουμε αν είναι συνταγματικώς επιτρεπτή η αναστολή στην άσκηση δικαιώματος απεργίας με την συνοπτική διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, που προϋποθέτει δικαιολόγηση του παράνομου χαρακτήρα της.

Για την απάντηση στο ερώτημα αυτό χρειάζεται να προβάλλουμε μια σειρά από επάλληλους συλλογισμούς, οι οποίοι όλοι μαζί εκτιμώμενοι θα μας βοηθήσουν να αναζητηθεί η σωστή λύση.

Είναι γενικώς αναγνωρισμένο ότι η σωστή κρίση για την νομιμότητα μιας απεργίας είναι ένα από τα δυσκολότερα δικαστικά έργα, γιατί όπως προκύπτει από την φύση του δικαιώματος αυτού και όπως απέδειξε η πράξη, κάθε απεργία περιέχει στοιχεία προσβολής της νομιμότητας, ο δε έλεγχος της νομιμότητας με πολύ δυσχέρεια μπορεί να διακριθεί από τον έλεγχο

¹⁰ Κουκιάδης, Εργατικό Δίκαιο – Συλλογικές εργασιακές σχέσεις σελ. 507-510

σκοπιμότητας. Για το λόγο αυτό στις περισσότερες χώρες αποφεύγεται η νομοθετική ρύθμιση του δικαιώματος της απεργίας, ενώ συγχρόνως η δικαστική κρίση για το παράνομο της απεργίας μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις γίνεται δεκτή. Η συστηματική μετατροπή των κοινωνικών συγκρούσεων και των συλλογικών διαφορών σε νομικές διαφορές, αποτελεί «εκ πλαγίου» προσβολή της συλλογικής αυτονομίας.

Για ένα περισσότερο λόγο η εφαρμογή της συνοπτικής διαδικασίας κατά τον χρόνο που η απεργία αναπτύσσει την ενέργεια της με απλή πιθανολόγηση του παράνομου, θα πρέπει να θεωρηθεί ασυμβίβαστη με την κατοχυρούμενη συλλογική αυτοδιαχείριση των κοινωνικών συγκρούσεων, γιατί αγγίζει τα όρια προληπτικού ελέγχου σκοπιμότητας, αφού καταλήγει σε ανεξέλεγκτη και ουσιαστικά ανεύθυνα κρίση για τα όρια ασκήσεως ενός συνταγματικού δικαιώματος. Κάτω από τον επιφανειακό χαρακτηρισμό της προσωρινή αναστολής ενυπάρχει η οριστική αναστολή του δικαιώματος και πλήττεται όχι μόνο η «παράνομη» άσκηση του δικαιώματος αλλά και η νόμιμη, πράγμα το οποίο φαίνεται ξεκάθαρα στις περιπτώσεις που προβάλλεται ο καταχρηστικός χαρακτήρας της απεργίας.

Έτσι αδρανοποιείται και εξουδετερώνεται με τρόπο αμετάκλητο η εξουσία των συνδικαλιστικών φορέων να υποστηρίζουν τα αιτήματά τους με αγωνιστικό τρόπο. Η ανάλωση του δικαιώματος δεν είναι μερική, δεν αναφέρεται δηλαδή μόνο στο χρονικό διάστημα κατά το οποίο απαγορεύεται η άσκηση, αλλά καθολική και αυτό όχι απλώς γιατί αποστερεί από την οργάνωση την πρωτοβουλία για την άσκηση του, που αποτελεί και αυτή περιεχόμενο του δικαιώματος, αλλά γιατί η σύγκρουση συμφερόντων, όπως εμφανίζεται σε κάθε στιγμή, είναι πάντοτε επίκαιρη και όχι αναδρομική, διαρκώς μεταβαλλόμενη και ουδήποτε ταυτιζόμενη με αντίστοιχη κατάσταση του παρελθόντος. Η απεργία για τα συγκρουόμενα συμφέροντα, όπως αυτά εμφανίζονται κατά το χρόνο που ασκείται, και όχι για παρελθόντα ή μέλλοντα.

Το διέξοδο στο οποίο οδηγεί η αποδοχή της διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων, γίνεται πρόδηλο, αν υποθέσουμε κατά το χρονικό διάστημα που σύμφωνα με την τελεσίδικη κρίση θεωρηθεί η απεργία νόμιμη, προβληθεί η

ύπαρξη νέου λόγου, που δικαιολογεί την απεργία, οπότε θα είναι δυνατή και νέα αναστολή.

Με τα δεδομένα αυτά είναι επόμενο ότι οι ενδιαφερόμενοι στερούνται για το θέμα για το οποίο εκδόθηκε προσωρινή δικαστική κρίση, την οριστική και με τις κατοχυρούμενες εγγυήσεις δικαστική κρίση. Και μια απλή αναδρομή στην πράξη θα επιβεβαιώσει την παρατήρηση ότι η διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, όπου εφαρμόζεται υποκατέστησε την τακτική διαδικασία.

Είναι λοιπόν φανερό ότι τη στιγμή που οι απλοί περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος απεργίας καταρχήν θεωρούνται αντισυνταγματικοί, οι μέθοδοι που οδηγούν στην πλήρη εξουδετέρωση του δικαιώματος, και αν ακόμη με εννοιοκρατικούς συλλογισμούς θεμελιώνουν το βάσιμό τους, πράγμα το οποίο στη συγκεκριμένη περίπτωση αμφισβητείται από την κρατούσα μερίδα της επιστήμης, θα έπρεπε να θεωρηθούν χωρίς πολλούς δισταγμούς αντισυνταγματικοί.

Η αντίληψη ότι η αποδυνάμωση του δικαιώματος της απεργίας οδηγεί στην διαφύλαξη της κοινωνικής ειρήνης, που υποβόσκει μια τακτική τέτοιου είδους, είναι εσφαλμένη. Το κοινωνικό κόστος για την αποτυχημένη απεργία είναι πολύ μεγαλύτερο το κόστος που προκαλεί η άσκησή της.

Τέλος συνήθως θεωρούνται ως αυτονόητοι οι περιορισμοί που προκύπτουν από την προστασία άλλων έννομων αγαθών και δικαιωμάτων και σαν τέτοια δικαιώματα κυρίως αναφέρονται το δικαίωμα ιδιοκτησίας του εργοδότη και το δικαίωμα τρίτων. Παρόμοιοι περιορισμοί δεν συμβιβάζονται βέβαια με την μαρξιστική αντίληψη για την απεργία, σύμφωνα με την οποία δε νοείται παρά ως ένα ελεύθερο από δέσμευση μέσο πάλης για την κατάλυση της ιδιοχρησιμοποίησεως των μέσων παραγωγής. Από νομική πλευρά, η σύλληψη ενός τέτοιου δικαιώματος παραμένει αδύνατη. Η απεργία αποτελεί επίδειξη δυνάμεως, αλλά δεν νομιμοποιεί την βία. Από την άλλη μεριά παρατηρείται ότι η αναγνώριση του δικαιώματος απεργίας ενέχει έναν αντίστοιχο περιορισμό στην άσκηση των δικαιωμάτων αυτών.

Έτσι εγγίζουμε τον πυρήνα του προβλήματος που συνίσταται από τη μια μεριά στη δυσχέρεια να εντοπισθεί το πότε υπάρχει ανετρέπη προσβολή

έννομων αγαθών τρίτων από την από την άσκηση του δικαιώματος απεργίας και από την άλλη στις προσπάθειες για επιβολή περιορισμών με βάση τις γενικές ρήτρες. Στην ίδια σειρά σκέψεων μπαίνει και το πρόβλημα των σχέσεων του δικαιώματος της απεργίας με το γενικό συμφέρον.

Ασφαλιστικά μέτρα κατά απεργίας- Επιχειρήματα

Στο ζήτημα αν και κατά πόσο η διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων αποτελεί επιτρεπτό και παραδεκτό μέσω παρέμβασης σε έναν εργατικό αγώνα τίθενται τα εξής επιχειρήματα:

α) έναν νομικό – συνταγματικό με την έννοια αν και κατά πόσο η κινητοποίηση των ασφαλιστικών μέτρων εκφράζει ένα συνταγματικά επιτρεπτό περιορισμό του δικαιώματος της απεργίας. Με την πτυχή αυτή της όλης προβληματικής συνδέεται αναπόσπαστα το καίριο ζήτημα της έννοιας των προϋποθέσεων και της έκτασης της καταχρηστικότητας της απεργίας, η πιθανολόγηση ή όχι της οποίας προσδιορίζει τελικά την βασιμότητα ή όχι της σχετικής αιτήσεως.

β) έναν νομικό – δικονομικό με την έννοια αν και κατά πόσο η τελολογική δομή και λειτουργία της ειδικής αυτής διαδικασίας συμβιβάζεται με την φύση του δικαιώματος απεργίας, αν δηλαδή ασφαλιστικά μέτρα και απεργία μπορούν να ενταχθούν αρμονικά και να συμβιώσουν σε ένα ευρύτερο αξιολογικό – λειτουργικό σύστημα νομικής πραγμάτωσης και προστασίας.

γ) ακόμη και εκεί όπου συγκεκριμένα και με ειδικό νόμο είναι δυνατή οι επιπρόσθετοι περιορισμοί (δημόσιοι υπάλληλοι, υπάλληλοι ν.π.δ.δ. κτλ) δεν επιτρέπεται η προσβολή του πυρήνα του δικαιώματος.

δ) Μέτρο και όριο της καταχρηστικότητας της απεργίας αποτελούν η συνταγματική έννομη τάξη, τα δικαιώματα των άλλων και τα χρηστά ήθη σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 5 § 1 του Συντάγματος, καθώς και οι κοινωνικά διαμορφωμένες και αναγνωρισμένες αξίες.

Έτσι για να αποτραπεί η πρόκληση ανεπανόρθωτων καταστάσεων το ασφαλιστικό μέτρο πρέπει να λειτουργεί σε σχέση με την πραγμάτωση της ουσιαστικής έννομης συνέπειας (ικανοποίηση δικαιώματος) σαν ένα *minus et*

aliud. Ωστόσο με τα ασφαλιστικά μέτρα επιδιώκεται και η αποκατάσταση της εξωτερικής ειρήνης, όπως συμβαίνει π.χ. στις περιπτώσεις διατάραξης της νομής ή κατοχής (αρ.733 επ. Κ.Πολ.Δ.).

Η προσπάθεια εξέτασης της απεργίας στη σχέση της με τα ασφαλιστικά μέτρα κάτω από το φως των παραπάνω παρατηρήσεων δίνει την ακόλουθη εικόνα:

1. Καταρχήν πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η αίτηση λήψης ασφαλιστικών μέτρων κατά μιας απεργίας δεν αποσκοπεί τόσο στην πρόληψη μιας μελλοντικής δυσμενούς εξέλιξης του προστατευτέου δικαιώματος (εξασφάλιση ή διατήρηση δικαιώματος). Πρώτιστα αποβλέπει στη *hic et nunc* αντιμετώπιση μιας απεργίας είτε παρεμποδίζοντας την πραγματοποίησή της είτε διακόπτοντας τη συνέχισή της (ρύθμιση κατάστασης-ειρήνευση).

Το ζήτημα που γεννιέται όμως είναι αν η ικανοποίηση αυτή οδηγεί ή όχι τελικά στη δημιουργία οριστικών και ανεπανόρθωτων καταστάσεων. Αν με άλλα λόγια η ενέργεια του ασφαλιστικού αυτού μέτρου προσκρούει ή όχι στο εγγενές και ανυπέρβλητο όριό του.

2. Είναι γνωστό ότι η οργάνωση και κήρυξη μιας απεργίας συνθέτουν μία πολύπλοκη, επίπονη και ευαίσθητη επιχείρηση που εξαρτάται από ευμετάβολους παράγοντες, υποταγμένους στις νομοτέλειες τις συγκεκριμένης ιστορικής στιγμής (οργανωτικές συνθήκες, αγωνιστική ετοιμότητα, ενδοσωματικός συσχετισμός δυνάμεων, οικονομικές συγκυρίες, κατάσταση κοινωνικού αντιπάλου κτλ). Έτσι δεν αποτελεί σχήμα λόγου η παρατήρηση ότι κάθε απεργιακή εκδήλωση αποτελεί τελικά δράση μοναδική και ανεπανάληπτη. Σε περίπτωση δε που επιτευχθεί στην κύρια δίκη μια ευνοϊκή απόφαση που θα τους επέτρεπε να πραγματοποιήσουν ή να συνεχίσουν τον απεργιακό τους αγώνα που προσωρινά είχε απαγορευτεί, είναι πολύ πιθανό να αποδειχθεί νίκη πύρρεια.

3. Αν οι σκέψεις αυτές είναι σωστές η παρέμβαση της διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων στη συλλογική διαφορά με την έννοια της απαγόρευσης είτε συνέχισης (άρση προσβολής) είτε πραγματοποίησης της απεργίας (παράλειψη προσβολής για το μέλλον) προκαλεί συνήθως μια οριστική και ανεπίδεκτη επανόρθωσης πραγματική και νομική κατάσταση που ισοδυναμεί

με ουσιαστική ανάλωση του δικαιώματος απεργίας στη συγκεκριμένη άσκησή του. Το αποτέλεσμα αυτό δεν φαίνεται να συμβιβάζεται με τη δομή και λειτουργική τελολογία των ασφαλιστικών μέτρων.

4. Ήδη μόνες τους οι βασικές αυτές παρατηρήσεις αποκαλύπτουν πόσο προβληματική νομικά-δικονομικά, αλλά και επικίνδυνη νομικά-πολιτικά είναι η χρησιμοποίηση ασφαλιστικών μέτρων κατά απεργιών.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι διατάξεις του Κ.Πολ.Δ. που αναφέρονται στα ασφαλιστικά μέτρα αλλά και σε οποιαδήποτε μορφή δικαστικής απαγόρευσης κατά συναθροίσεων, και ιδιαίτερα κατά απεργίας, είναι απρόσφορες, και δεν μπορεί να εφαρμοστούν για να επιβληθούν περιορισμοί κυρίως για τους εξής λόγους :

- ❖ καταλήγει σε παρέμβαση στις διαδικασίες επιλύσεως της συλλογικής διαφοράς, που υποστηρίζει η απεργία. Τα ασφαλιστικά μέτρα αποσυνδέουν την απεργία από τη συλλογική διαφορά, που εξακολουθεί να υπάρχει, και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, ενώ το Σύνταγμα δέχεται αυτόν τον σύνδεσμο, και επιπλέον προκαταλαμβάνουν την κρίση της διαιτησίας, που σε αυτή έχει αναθέσει το Σύνταγμα επικουρικά και τελικά την κρίση των συλλογικών διαφορών εργασίας.
- ❖ Η φύση και η δομή των ασφαλιστικών μέτρων δεν συμβιβάζεται με τη φύση του δικαιώματος για απεργία και τη συνταγματική του κατοχύρωση.
- ❖ Ειδικότερα τα ασφαλιστικά μέτρα έχουν σκοπό να εξασφαλίσουν ή να διατηρήσουν δικαιώματα, όχι και να τα ικανοποιήσουν.
- ❖ Τα ασφαλιστικά μέτρα, και μόνο για το λόγο ότι μπορεί να είναι περιορισμοί του νόμιμου δικαιώματος της απεργίας δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστούν χωρίς προσβολή του συντάγματος στον τομέα που δεν δέχεται τέτοιους περιορισμούς.

Το δικαίωμα των εργαζομένων να προσφύγουν σε απεργία είναι σχετικό, με την έννοια ότι απαγορεύεται η καταχρηστική άσκησή του, ενώ εξάλλου υπόκειται στο δικαστικό έλεγχο της νομιμότητάς του. Για το λόγο αυτό επιτρέπεται και η λήψη ασφαλιστικών μέτρων, με τη μορφή της δικαστικής απαγόρευσης της καταχρηστικής απεργίας.

Συντρέχει καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος της απεργίας, αν η ζημία των απεργών έχει μικρότερη βαρύτητα σε σύγκριση με τη ζημία που υφίσταται ο εργοδότης και η εθνική οικονομία από την απεργία. Ακόμη είναι καταχρηστική η απεργία, όταν η ικανοποίηση του αιτήματος των απεργών δεν

εξαρτάται από τον εργοδότη αλλά από την κυβέρνηση. Το ίδιο θα μπορούσε να λεχθεί και για κάθε άλλη μορφή συνάθροισης η οποία είναι επιτρεπτή εφόσον δεν ασκείται καταχρηστικά ώστε αποδεδειγμένα να αντίκειται στη δημόσια ασφάλεια ή αν απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δημητρόπουλος Α., Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τόμος ΙΙΙ, έκδοση Ι , Αθήνα 2004
- Τσίρης Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος της συνάθροισης. Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 11 του Συντάγματος, 1988
- Τραυλός – Τζανετάτος, Δίκη 10
- Καρακατσάνοι, Εργατικό Δίκαιο, Β/ΙΙ
- Κουκιάδη, Εργατικό Δίκαιο – Συλλογικές εργασιακές σχέσεις
- Μάνεσης, Ατομικές Ελευθερίες, έκδοση ΙV, 1982

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- ΝΔ 974/1971 άρθρ. 6 § 3, 4
- 13/1977 Νο.Β. εγκύκλιος της εισαγγελίας εφετών Λαρίσης σελ. 1457
- 3729/1979 Μ.Π.Θεσ ΕΕΔ 1979 σελ.. 820, ασφαλιστικά μέτρα εναντίων απεργίας κατασκευαστή ελαστικών
- 4875/1979 Εφ. Αθ. Το.Σ. 1980 σελ. 410, απεργία καθηγητών μέσης εκπαίδευσης
- 1740/1980 Α.Π. (ολομέλεια) ΕΕΔ 1981 σελ. 209, ανταπεργία εναντίων απεργίας μεταλλωρύχων
- 1140/1981 Εφ. Πειρ. Το.Σ. 1982 σελ.73, απεργία λιμενικών
- 2230/1981 Ειρ. Αθ. Το.Σ. 1982 σελ. 71, απεργία υπαλλήλων κέντρου η/υ κοινωφελών υπηρεσιών
- 20-1983 Μ.Πρ.Αθ. Το.Σ. 1983 σελ. 251, υπόθεση Softex
- 919/1983 Μ.Πρ.Αθ. Το.Σ. 1983 σελ. 670
- Α.Π. 1766/1988 ΝΟΒ 1989 σελ. 615
- Μον.Πρωτ. Θεσ. 3729/79 ΕΕΔ 1979 σελ 820